

4. Дроздов О.М., Дроздова О.І. Посібник за статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, 2018 рік – с. 9;
5. Дмитро Воюта. Право на повагу до приватного та сімейного життя у практиці ЄСПЛ, 2024 рік. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/yespl-case-study-2023>;
6. Європейський суд з прав людини. Справа «Мамчур проти України» (*Mamchur v. Ukraine*): Рішення від 16 жовтня 2015 року. Заява № 10383/09. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2023/05/23/20230523192250-63.pdf>;
7. Європейський суд з прав людини. Справа «Волохи проти України» (*Volokhi v. Ukraine*): Рішення від 02 лютого 2007 року. Заява № 23543/02. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2024/09/06/20240906211936-50.pdf>.

Ляшук Марія Вікторівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Тригубенко Галина Василівна,
доцент кафедри конституційного
права Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПРОБЛЕМА КАТУВАНЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження є одним із найбільш тяжких порушень прав людини та норм міжнародного гуманітарного права. Абсолютна заборона катувань має імперативний характер і належить до норм *jus cogens*, від яких не допускається жодних відступів навіть в умовах збройного конфлікту, надзвичайного стану чи загрози національній безпеці. Збройна агресія Російської Федерації проти України супроводжується масовими та систематичними випадками катувань військовополонених і цивільного населення, що підтверджується даними українських та міжнародних правозахисних інституцій [1; 2]. Катування використовуються не лише з метою отримання інформації або зізнань, але й як інструмент залякування, покарання, психологічного тиску та придушення будь-яких проявів спротиву на тимчасово окупованих територіях України [1; 3].

Відповідно до Конвенції проти катувань, прийнятої у 1984 році ООН, катуванням визнаються будь-які дії, якими навмисно завдається сильний біль

або страждання (фізичне чи моральне) з боку державних посадових осіб чи інших осіб, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди з метою отримати відомості чи визнання, або покарати, примусити до чогось чи залякати [4]. Факти, задокументовані Офісом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, повністю відповідають цим ознакам. Каткування українських військовополонених та цивільних осіб мають системний характер і застосовуються у місцях незаконного утримання як на тимчасово окупованих територіях України, так і на території Російської Федерації [1]. Серед найбільш поширених методів фіксуються побиття, застосування електричного струму, тривале утримання в ізоляції, позбавлення їжі, води та медичної допомоги, а також погрози щодо життя і безпеки близьких родичів [1].

Міжнародні організації неодноразово підтверджували масовість і системність таких порушень. У доповідях Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні зазначається, що переважна більшість опитаних українських військовополонених зазнали катувань або жорстокого поводження під час перебування в полоні [2]. Зафіксовані практики включають систематичні побиття, електрошок, сексуальне насильство, психологічний тиск та приниження людської гідності [1; 2]. ООН наголошує, що за своїм характером і масштабами такі дії мають ознаки воєнних злочинів і можуть бути кваліфіковані як злочини проти людяності за умови доведення їх масового або системного характеру відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду [2; 5].

Додаткові докази існування організованої практики катувань містяться у журналістських розслідуваннях міжнародних медіа, зокрема «Радіо Свобода», які вказують на функціонування так званих «катівень» на тимчасово окупованих територіях України. У таких місцях цивільних осіб незаконно утримували без будь-яких правових підстав, піддавали фізичному та психологічному насильству незалежно від їх статі, віку чи фактичної причетності до бойових дій, що свідчить про повну зневагу до основоположних прав людини [6]. Особливо небезпечним є застосування катувань щодо цивільного населення, оскільки, за даними Харківської правозахисної групи, насильство часто спрямоване проти активістів, волонтерів, журналістів та осіб із проукраїнською позицією з метою залякування місцевого населення та примусу до співпраці з окупаційною владою [7].

З погляду міжнародного гуманітарного права катування під час збройного конфлікту є грубим порушенням Женевських конвенцій 1949 року та їх додаткових протоколів і тягнуть за собою індивідуальну кримінальну відповідальність незалежно від службового становища чи виконання наказів. Міжнародне право передбачає можливість притягнення винних осіб до відповідальності як у національних судах на підставі принципу універсальної юрисдикції, так і в міжнародних судових інституціях, зокрема в Міжнародному кримінальному суді. Саме тому документування фактів катувань з боку Росії,

що здійснюється українськими правоохоронними органами, правозахисними організаціями та міжнародними місіями, має вирішальне значення для забезпечення справедливості, відновлення порушених прав жертв і запобігання безкарності [2].

Таким чином, катування, що систематично застосовуються Російською Федерацією під час війни проти України, становлять не лише гуманітарну трагедію, а й серйозний виклик для всієї системи міжнародного права. Їх масштабність, організований характер і спрямованість проти військовополонених та цивільного населення свідчать про необхідність подальших міжнародних розслідувань, посилення тиску на державу-агресора та забезпечення ефективних механізмів притягнення винних осіб до відповідальності, оскільки захист людської гідності залишається безумовним обов'язком цивілізованого світу навіть в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Катування над українськими військовополоненими та цивільними — актуальна проблема під час війни. 2023. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/torturi-nad-ukrayinskimi-vijskovopolonenimi-civilnimi-problema-katuvan-ukraj-aktualna-pid-chas-vijni-rozvyazanoi-rf-proti-nashoyi-derzhavi
2. United Nations Human Rights Monitoring Mission in Ukraine. Report on torture and ill-treatment of detainees. United Nations, 2024. URL: <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/report-torture-and-ill-treatment-detainees-ukraine>
3. Deutsche Welle. В ООН мають нові докази катувань українців росіянами. 2024. URL: <https://www.dw.com/uk/v-oon-maut-novi-dokazi-katuvan-ukrainciv-rosianami/a-70305863>
4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 груд. 1984. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
5. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
6. Радіо Свобода. Катівні, насильство і звалтування на окупованих територіях України. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-kativni-nasylyya-zhvaltuvannya-risiya-okupaciya/32092022.html>
7. Харківська правозахисна група. Катування і жорстоке поводження в умовах збройного конфлікту. 2025. URL: <https://khpg.org/1608815134>